

Door de bomen het bos

Zaalteksten in groot formaat letter

Door de bomen het bos

Afkalvende gletsjers, kwakkelende bossen, een dramatische terugval in biodiversiteit en een stijgende zeespiegel: de huidige klimatologische crises zijn groot en complex, en er is geen eenduidig antwoord te geven. Sterker nog, in een wirwar aan meningen, oplossingen, trends en discussies zien we vaak door de bomen het bos niet meer. Waar moeten we beginnen? Hoe kunnen, of misschien zelfs wel 'moeten' we ons eigen leven inrichten? En wat is 'goed handelen'? Voor *Door de bomen het bos* is het werk bij elkaar gebracht van vier kunstenaars, die ieder een mogelijk perspectief of een denkrichting bieden binnen de discussies.

TROOST

Werkend vanuit zeer persoonlijke uitgangspunten stelt Andy Holden (Bedford, 1982) met zijn werk algemene filosofische vragen aan de orde. Zijn *Pyramid Piece* en *Natural Selection* raken aan koloniale schuld, de impuls om te verzamelen en de wijze waarop wij onze relatie met de wereld vormgeven. De video-installatie *APRIL ≈ 61°01' 24°27'* van Eija-Liisa Ahtila (Hämeenlinna, 1959) is als een wandeling door het bos, vaak als helend en troostrijk ervaren. Julian Charrière (Morges, 1987) verkent in *Limen* de grens tussen de perceptie van het landschap en het eigenlijke landschap in Noord-Groenland, een

gebied waar de natuur op de rand van verdwijnen staat. Hans Op de Beeck (Turnhout, 1969), tenslotte, biedt met zijn installatie *The Settlement (Indoor)* een plek voor reflectie op de wijze waarop wij met de aarde omgaan.

BEZINNING

Gelegen te midden van het bos van het Nationale Park de Hoge Veluwe is het Kröller-Müller Museum de aangewezen locatie om optimaal te kunnen genieten van kunst. In de rust en de stilte van de natuur, en los van de drukte en de waan van alledag. *Door de bomen het bos* geeft geen antwoorden op of oplossingen voor de klimatologische problemen. De kunst zet aan tot denken en bezinning, of biedt een plek om te verwijlen. Om ruimte te scheppen in het hoofd en om gesterkt en geïnspireerd naar buiten de natuur weer in te gaan.

RONDWANDELING BEELDENTUIN

Circus Andersom ontwikkelde bij *Door de bomen het bos* twee rondwandelingen door de beeldentuin. Eén wandeling gaat geheel over verharde paden; beide kunnen zelfstandig gelopen worden. De start is bij de draaideur bij de garderobe van het museum.

Andy Holden

Pyramid Piece

Een met de hand gebreide sculptuur domineert de ruimte. Het 'monument voor een stukje van een monument' zoals Andy Holden (Bedford, 1982) het noemt, is een zeer grote uitvergroting van een stukje steen van de Grote Piramide van Cheops in Gizeh (Egypte). Holden steelt als kind het steentje als hij met zijn vader dit monument bezoekt. Maar als hij in het vliegtuig op weg naar huis zijn vader deze 'schat' toont, krijgt hij de wind van voren. Het is ten strengste verboden om fragmenten van de piramide mee te nemen, want 'als "alle kinderen" een stukje mee zouden nemen, zou er op den duur geen piramide meer zijn.'

BOETEDOENING

De tirade van zijn vader maakt diepe indruk op Andy. *Pyramid Piece* is een werk om zich met zijn schuldgevoel over zijn onbezonnen kwajongensstreek te verzoenen. Hij besluit tot boetedoening en breidt een jaar lang aan het kunstwerk. De verzameling kleine piramiden, gekocht van handelaren die rondom het Egyptische monument staan, zijn als aflaten om zijn begane zonde te laten kwijtschelden.

TERUGGAVE

In de film *Return of the Pyramid Piece* keert Holden terug naar Gizeh. Hij beklimt de zijkant van de Grote Piramide en zoekt een goede plek om het steentje terug te zetten. Maar bij het teruggeven van de steen richt hij misschien wel meer schade aan dan bij het stelen ervan. De muziek bij de korte film is door de kunstenaar gecomponeerd voor strijkkwartet met op de achtergrond het geluid van een knikker die door een kinderspeeltje valt.

Andy Holden

Natural Selection

Andy Holden maakt in zijn werk vaak gebruik van subtiele ironie, waarbij hij het ene onderwerp gebruikt als een manier om over iets anders te praten, waardoor er een verhaal uit meerdere lagen ontstaat. In *Natural Selection* lijkt het in eerste instantie te draaien om vogels, om hun voorspellende gave, hun creativiteit en hun dreigende uitsterving. Al snel verdikt zich het plot rondom schuld, overerving en verantwoording nemen.

VERZAMELDRANG

Pyramid Piece (zie vorige zaal) start bij persoonlijke schaamte over kinderlijk kattenkwaad, maar stelt tegelijkertijd grotere vragen over koloniale schuld en welke culturele artefacten teruggegeven moeten worden. Ook in *A Social History of Egg Collecting* draait het om het beteugelen van verzameldrift. Een pratende kraai vertelt de geschiedenis van het eieren verzamelen in Groot-Brittannië en hoe kennisvergaring om kan slaan in vernietiging. De verzameldrang van oölogen (eierdeskundigen) heeft er soms toe geleid dat vogelsoorten verdwenen uit het landschap.

VADER EN ZOON

In de video-installatie *A Natural History of Nest Building* praten vader Peter Holden, gevierd ornitholoog (vogelkenner) in Groot-Brittannië, en zoon Andy Holden over verschillende soortenvogelnesten, nestplaatsen en -materialen. Waar de een vanuit darwinistisch oogpunt de bouwsels bespreekt, ziet de ander juist creativiteit en schoonheid. Het vogelkijken is Andy van kinds af aangeleerd, zo blijkt uit de foto die zijn vader maakte van baby Andy met in zijn knuistjes het tijdschrift *British Birds*. Met het kijken naar vogels doet de kunstenaar Andy andere kennis op dan de wetenschapper Peter.

VERSTILD VOORJAAR

Het observeren van vogels helpt om de wereld te duiden en voorspellingen te doen over de toekomst. Al in de oudheid kijken zogenaamde *auguren* (vogelwichelaars) naar het gedrag van vogels om voortekenen te zien van de wil van de goden, de *auspicia*. Tegenwoordig leert de afname in aantallen of veranderingen in verspreiding iets over de mate van achteruitgang of herstel van de natuur. In 1962 schrijft de Amerikaanse Rachel Carson *Silent Spring* (Verstild voorjaar) over het verdwijnen van vogelzang door overmatig gebruik van pesticiden. Holden gebruikt oscillogrammen – elektronisch zichtbaar gemaakte geluidsgolven – van vogelzang voor zijn *Silent Spring* en zijn *Auspiciën*, in de beeldentuin van het Kröller-Müller Museum.

Andy Holden (Bedford 1982)

Andy Holden by Peter Holden I, 1982/2017

Andy Holden door Peter Holden I, 1982/2017

kleurenfoto

collectie kunstenaar, een Artangel opdracht

Op een foto van Peter Holden, de vader van Andy, 'leest' de kunstenaar als baby het boek van zijn vader. In een soort droste-effect is te zien dat de omgang met vogels er bij Andy met de papepel ingegoten is. De foto is een jaar later gebruikt in de reclamecampagne voor het tijdschrift *British Birds*.

Peter Holden, een vooraanstaand Brits ornitholoog, werkt ruim veertig jaar bij de RSPB (The Royal Society for the Protection of Birds, de Engelse Vogelbescherming). Hij is vooral bekend als de auteur van verschillende vogelgidsen van Britse en Schotse vogels. In 1979 is hij initiatiefnemer van de *Big Garden Birdwatch*, waaraan elk jaar in januari een half miljoen Britten meedoen. In Nederland organiseert de Vogelbescherming sinds 2001 jaarlijks in januari de *Nationale Tuinvogeltelling*.

**Andy Holden (Bedford 1982) en Peter Holden
(Londen 1948)**

A Natural History of Nest Building, 2017
***Een natuurhistorische vertelling over het bouwen
van nesten, 2017***

video-installatie, 30 minuten 53 seconden

collectie kunstenaar, een Artangel opdracht

In de video-installatie *A Natural History of Nest Building* praten vader Peter Holden, vooraanstaand Brits ornitholoog, en zoon Andy Holden over verschillende soorten vogelnesten, nestplaatsen en -materialen. Hoewel ze de verwondering delen over het vernuft en de vaardigheid van vogels – van de vink en de kraai tot staartvogels en wevers – verschillen ze soms van mening over wat hen het meest intrigeert. Beurtelings becommentariëren zij onder meer het pragmatisme van de houtduif, het delicate werk van de staartmees en de samenwerking van knobbelzwanen, terwijl op het middenscherf foto's van de besproken nesten getoond worden.

Peters benadering is stevig geworteld in Darwins evolutietheorie; Andy is overtuigd van het idee dat nestbouw een weloverwogen, creatieve daad is. Terwijl ze kijken naar de grote diversiteit aan vogelnesten, raakt hun gesprek aan het verschil tussen dierlijk instinct en menselijk leren, het belang van creatieve samenwerking en ouderlijke invloed.

Andy Holden (Bedford 1982)

The Origin of the Work of Art (Study for Bower), 2017

De oorsprong van het kunstwerk (studie voor prieevogel), 2017

wilgenhout

collectie kunstenaar

In navolging van en als eerbetoon aan de kunde van de prieevogel, maakt Andy Holden dit uitvergrote 'nest'. In het bouwsel van de prieevogel zullen nooit eieren gelegd worden. Zijn 'nest' is geen 'wieg' voor eieren en kuikens of 'huis' ter bescherming tegen weer, wind en predatoren, maar puur een creatie van vorm en kleur. De 'poort' is een zorgvuldig door het mannetje ingerichte baltsplaats, versierd met vaak blauwe voorwerpen, om het wijfje te lokken. Als zij er doorheen loopt, is dat het teken van goedkeuren van hem als partner. Na de paring bouwt het wijfje elders een nest voor de eieren.

Andy Holden (Bedford 1982)

Collected and Fabricated Nests, 2015-2019

Gevonden nesten en kunstnesten, 2015-2019

diverse materialen: originele vogelnesten en boeken

collectie kunstenaar, een Artangel opdracht

Volgens Andy Holden zijn vogelnesten niet slechts bouwsels ter bescherming van eieren tegen weer, wind en roofdieren. Het zijn in eerste instantie *gemaakte* objecten, vernuftig samengestelde voorwerpen. In het bouwen ervan zal iedere vogel ruimtelijke, constructieve, en – wie weet ook – esthetische beslissingen moeten nemen om tot een ‘goed nest’ te komen. In de vitrine liggen zowel vogelnesten uit de verzameling van Peter Holden, de vader van Andy en een vooraanstaand Brits ornitholoog, als ook door Andy Holden zelfgemaakte nesten.

Andy Holden (Bedford 1982)

The Opposite of Time, 2017

Het tegenovergestelde van tijd, 2017

video-installatie, 30 minuten

collectie kunstenaar, courtesy Hidde van Seggelen

In *The Opposite of Time* vliegt een pratende kraai over een reeks landschapsschilderijen van onder anderen William Turner, John Constable, Paul Nash en David Hockney, terwijl hij de geschiedenis vertelt van het verzamelen van eieren in Groot-Brittannië. Wat aanvankelijk begint als een aristocratische bezigheid, ontwikkelt zich gaandeweg tot een wijdverspreide hobby met alle schadelijke gevolgen van dien: van verstoring van de habitat van vogels tot aan dreigende uitsterving van soorten aan toe. In 1954 wordt het verzamelen van eieren in Engeland verboden. De kraai laat zien hoeveel moeite de verzamelaars zich ondanks het verbod getroosten om hun passie voort te zetten en de illegale buit te verbergen.

Andy Holden (Bedford 1982)

Oologist Record, 2019

Archief van de ooloog, 2019

diverse materialen: porselein, plastic, papier, textiel, hout

collectie kunstenaar, courtesy Hidde van Seggelen

Oologist Record is een replica van een gevonden illegale collectie eieren. Eieren verzamelen is in Groot-Brittannië sinds 1954 verboden – er staat een maximale gevangenisstraf van zes maanden op –, maar het kent een lange traditie, zoals de kraai in de video-installatie *A Social History of Egg Collecting* vertelt. Oologie, de studie van eieren, staat aan de bron van ornithologie, vogelkunde. De kennis die oologen verzamelen, is vaak zeer waardevol. Zo spelen ze een belangrijke rol in de ontdekking van Rachel Carson in haar *Silent Spring* (zie elders in deze ruimte). Met hun verzameldrift maken ze echter kapot waar ze van houden. Door het re-creëren van de eiercollectie in porselein, probeert Andy Holden te begrijpen wat mensen drijft tot verzamelen en hoe dit tot een obsessie kan worden.

Andy Holden (Bedford 1982)

Silent Spring (Blackbird), 2017

Verstild voorjaar (merel), 2017

essenhout

particuliere collectie, een Artangel opdracht

De vorm van deze vijf houten 'totems' is ontleend aan oscillogrammen – visuele weergaven van geluidsgolven – van het gezang van het winterkoninkje, de mus, de grote lijster, het roodborstje en de merel. De titel *Silent Spring* is een verwijzing naar het boek *Verstild voorjaar* van Rachel Carson uit 1962 dat een aanklacht is tegen het destijds kolossale pesticidengebruik in Amerika. De titel verwijst naar de lente in het jaar dat vogels niet meer zingen, doordat zij als gevolg van het gebruik van DDT en PCB's zijn uitgeroeid. Carson kreeg met haar boek voor elkaar dat Amerikaanse burgers in verzet kwamen en de overheid uiteindelijk een groot aantal wettelijke maatregelen nam om het bestrijdingsmiddelengebruik terug te dringen. *Verstild voorjaar* wordt wel gezien als het begin van de milieubeweging.

In 2023 voert Holden deze houten sculpturen uit in brons. In de beeldentuin staan drie van deze *Auguries*, een titel die refereert aan de Romeinse gewoonte om de toekomst te voorspellen door naar vogels te kijken. Drie monumenten voor respectievelijk de gierzwaluw, de geelgors en de grote lijster, vogels waarvan het aantal afneemt.

Eija-Liisa Ahtila

APRIL ≈ 61°01' 24°27'

Het werk *APRIL ≈ 61°01' 24°27'* van Eija-Liisa Ahtila (Hämeenlinna, 1959) bestaat uit acht projecties van asynchrone camerabewegingen. Het toont de overgang van winter naar zomer in een bepaald deel van een bos in Zuid-Finland waar Ahtila filmde in de lentes van 2022 en 2023. Aan het begin vormen de acht projecties samen één beeld van het landschap. Zodra een langzame camerabeweging in elk van de projecties de illusie verbreekt, beginnen acht 'wandelingen' door het bos, die de relaties tussen de levende wezens en de ruimtelijkheid in het bos geleidelijk hervormen.

ARCHITECTUUR, KUNST EN NATUUR

Ahtila lijft het museumgebouw en de omringende natuur in in het werk. De acht projecties bestrijken een lange wand die twee tentoonstellingsruimtes met elkaar verbindt, waardoor het werk niet in één oogopslag is te overzien. Achter de wand waarop de filmbeelden te zien zijn, ligt de beeldentuin van het Kröller-Müller Museum. Het is alsof *APRIL ≈ 61°01' 24°27'* de architectuur naar de achterliggende natuur opent. Het is tevens een voortzetting van of een verwijzing naar de glazen wanden in de gangen van het museum die zicht bieden op de beeldentuin.

VERLOOP VAN DE SEIZOENEN

Ahtila verkent met haar werk de mogelijkheid tot ecologische vertellingen in bewegend beeld. Ze wil de wereld niet langer louter vanuit menselijk perspectief laten zien, maar ze dicht de natuur een even grote rol en stem toe. In een samenballing van de tijd is van links naar rechts het verloop van de seizoenen te zien: op de linker projectie ligt de sneeuw nog op de grond, helemaal rechts is de lente overgegaan in de zomer. Samen vormen de projecties een vloeiende beweging als een soort dans, die eindigt bij een verdichting in de begroeiing.

Geschreven en geregisseerd door:	Eija-Liisa Ahtila
Cinematografie:	Antti Ruusuvuori
Bewerking:	Heikki Kotsalo
Beeldnabewerking:	Jari Hakala
Geluidsontwerp:	Olli Pärnänen
Kleurindeling:	Pentti Keskomäki
Gegevensbeheer:	Niko Skorpio
Productieassistent:	Yinsuo Ahtila
Producent:	Ilppo Pohjola

De productie van *APRIL* $\approx 61^{\circ}01' 24^{\circ}27'$ is mede mogelijk gemaakt door het Kröller-Müller Museum.

Julian Charrière

Limen

Ik heb in drie kleurenfoto's afgedrukt van plaatsen waar de grenzen tussen hemel en aarde lijken samen te smelten. In het proces wordt de echte grond het beeld, een soort sedimentatie van het visuele domein.

– Julian Charrière

Voor zijn series *Limen* – ‘drempel’ of ‘overgang’ – maakt Julian Charrière (Morges, 1987) digitale luchtfoto's in het duizelingwekkend desoriënterende landschap van Noord-Groenland. Er zijn geen herkenningspunten zoals huizen, bomen of dieren, en geen duidelijke ruimtelijke grenzen als voor- of achtergrond. Het weer verandert er voortdurend, een grens tussen hemel en aarde is vaak niet waarneembaar. Het landschap verkeert er in continue overgang.

BEELD VAN DE NATUUR

Met *Limen* stelt Charrière de ingewikkelde relatie tussen het maken van beelden en de realiteit aan de orde. Vroege fotografie en de verspreiding ervan in de media, hebben de verwachtingen van hoe landschappen – gletsjers, bossen, akkers of velden – eruitzien, gevormd. Maar het door de fotografie gevormde beeld strookt lang niet altijd met de werkelijkheid. Afbeeldingen van natuur zijn áltijd

interpretatie. Kadrering, lensscherpte, afdruk grootte, belichtingstijd, papiersoort: alle facetten van de fotografie sturen het beeld en de wijze waarop de natuur vervolgens wordt waargenomen.

FOTOGRAVURE

Voor het afdrukken van zijn foto's gebruikt Charrière een druktechniek die in de negentiende eeuw is ontwikkeld: de fotogravure. De afbeelding wordt zonder chemisch ontwikkelproces, door belichting aangebracht op een lichtgevoelige laag op een drukplaat, die daarna wordt geëtsd. Door de geëtsde plaat vervolgens in te wrijven met inkt kan de afbeelding met een pers op papier worden overgebracht.

KLEURENSCHEMA'S

Charrière stelt de kleuren voor zijn fotogravures samen door materiaal te verzamelen uit het Noord-Groenlandse landschap, dat door bewegende gletsjers is achtergelaten: steentjes, moreneklei, gruis, roet en microben. De donkergekleurde materialen komen terecht in zogenaamde cryoconieten, kuiltjes in gletsjers, wat het smeltproces van het ijs versnelt. Het verzamelde materiaal vermaalt hij tot pigmenten die met een digitale scan tot kleurenschema's van de specifieke plekken worden vertaald. Met deze 'echte kleuren van het landschap' maakt Charrière zijn fotogravures van een al maar sneller verdwijnend landschap.

Hans Op de Beeck

The Settlement (Indoor)

Water reflecteert niet enkel in letterlijke zin, maar prikkelt in figuurlijke zin ook de reflectie, het reflectieve, het beschouwend nadenken over het zijn en de wereld.

– Hans Op de Beeck

The Settlement (Indoor) van Hans Op de Beeck (Turnhout, 1969) doet denken aan een verlaten filmset waar zich ieder moment een scene kan afspelen. Te midden van zwart, licht rimpelend water staat een grijskleurig miniatuurdorpje van huizen op palen. Het geheel is omgeven door een hoge, zwarte wand waarvan de constructie aan de achterzijde zichtbaar is. Als in een theater kunnen bezoekers plaatsnemen op de tribune om, vanuit een iets verhoogd standpunt, over het totaal uit te kijken. Met zijn installatie nodigt Op de Beeck uit tot reflectie, een terugblikken op eigen handelen en ervaringen om vandaaruit nieuwe keuzes te maken.

EVOCATIE

De afgelopen twintig jaar heeft Op de Beeck vele monumentale installaties gerealiseerd, scenes van onbestaande, maar vaak wél herkenbare plaatsen uit het dagelijkse leven. Hij verandert de schaal – in

The Settlement (Indoor) is alles verkleind – en geeft het geheel eenzelfde kleur: vaak grijs, soms zwart of wit. De ‘visuele ficties’, zoals hij zijn installaties omschrijft, zijn sculpturale vertalingen van de realiteit: ‘Mijn werk gaat over evocatie en niet over nutteloze simulatie of imitatie.’ Slechts sporadisch geeft hij de werkelijkheid realistisch weer zoals in *Roe Deer* waar de bloesembloemetjes wit-roze zijn.

REFLECTIE

Met *The Settlement (Indoor)* biedt Op de Beeck een plek voor bezinning en creëert hij ruimte voor de verbeelding van de beschouwer: ‘Ik hoop de kijker een gevoel van kalmte, rust te geven, en van daaruit smokkel ik andere vragen binnen over hoe we zijn, hoe we leven, hoe we omgaan met tijd en ruimte.’ In de miniatuurnederzetting gebeurt vrijwel niets; alleen het wateroppervlak beweegt lichtjes, de lampjes en huisjes reflecterend. En zoals de constante branding aan zee of de vlammen van een houtvuur kalmte bieden en het hoofd leeg maken, zo scheidt *The Settlement (Indoor)* ruimte voor reflectie.